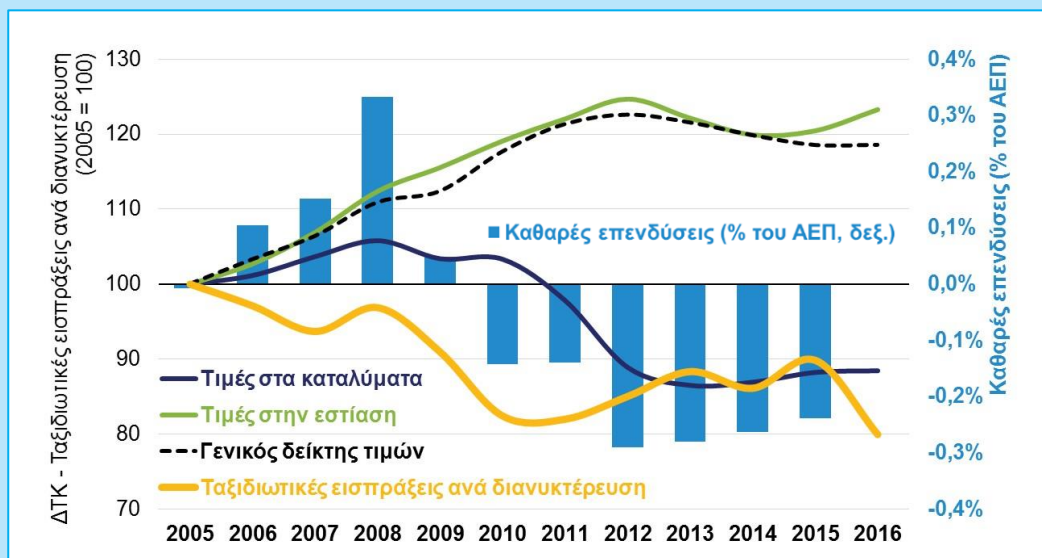

Ο ελληνικός τουρισμός και η κάθοδος των μυριών!

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

- Ο τουρισμός (ξενοδοχεία/εστιατόρια) αρχίζει να ανακάμπτει, από το 2012 και μετά, με την σταδιακή σταθεροποίηση της χώρας και την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, την προσέλκυση ταξιδιωτών από νέες αγορές, καθώς και την σημαντική αύξηση των αεροπορικών συνδέσεων και την ολοκλήρωση σημαντικών ξενοδοχειακών επενδύσεων. Στην ανάκαμψη αυτή συμβάλει αναμφισβήτητα και η έκρηξη στις αφίξεις ταξιδιωτών λόγω εξωγενών γεωπολιτικών παραγόντων, που μπορεί να έχουν αβέβαιη διάρκεια και ένταση. Παρόλα αυτά, ο κύκλος εργασιών στον κλάδο εξακολουθεί σε όρους όγκου να επιδεικνύει υποτονικούς ρυθμούς επέκτασης. Βρίσκεται, επίσης, σε χαμηλότερα επίπεδα από εκείνα που επικρατούσαν πριν την κρίση, αν και σε υψηλότερα σχετικά επίπεδα από εκείνα που επικρατούν σε άλλους κλάδους της ελληνικής οικονομίας. Επίσης, οι ταξιδιωτικές εισπράξεις (τουρισμός εξωτερικού) ανά διανυκτέρευση, παρά τη σταδιακή αύξηση τους από το 2011 μέχρι το 2015, και την συγκυριακή (ελπίζουμε) πτώση τους το 2016, εξακολουθούν σε πραγματικούς όρους να βρίσκονται σήμερα σε χαμηλότερα επίπεδα από τα μέσα της δεκαετίας του 2000, κυρίως λόγω της πτώσης των τιμών των καταλυμάτων. Η τελευταία, αν και σε κάποιο βαθμό οφείλεται στην αδυναμία της εσωτερικής τουριστικής ζήτησης, επηρεάζεται και από μια μετατόπιση των διεθνών τουριστικών ρευμάτων σε οικονομικότερες τουριστικές προτάσεις προς νοικοκυριά χαμηλότερου εισοδήματος. Η τάση αυτή συμπίπτει στην Ελλάδα και με μια καθήλωση των επενδύσεων στον κλάδο του τουρισμού που επηρεάζει αρνητικά όχι μόνο την ποιότητα των τουριστικών υποδομών, αλλά και τις τιμές των καταλυμάτων από την πλευρά της προσφοράς, όπως, με άλλα λόγια αλλά με την ίδια ένταση, επισημαίνει και ο πρώην πρόεδρος του ΣΕΤΕ κ. Ανδρέας Ανδρεάδης στο ετήσιο συνέδριο του 2016 του ΣΕΤΕ. Καθώς ανεπαρκείς επενδύσεις οδηγούν σε τουριστικό προϊόν υποδεέστερης ποιότητας και κερδοφορίας, που οδηγεί ακολούθως σε μικρότερες επενδύσεις, κ.ο.κ., απαιτούνται ρηξικέλευθες λύσεις. Πρώτον, με την επιστροφή στις αγορές και με την έξοδο από το Μνημόνιο, να εδραιωθεί η πολιτική και οικονομική σταθερότητα, που η απουσία της μέχρι σήμερα δεν επέτρεψε, λόγω οξυμένης αβεβαιότητας, να γίνουν επενδύσεις που να αξιοποιούν και τις τεράστιες εισροές ταξιδιωτών από το εξωτερικό και την φυγή προς τα εμπρός, δηλαδή προς την ποιότητα και τους ταξιδιώτες υψηλότερου εισοδηματικού επιπέδου και διαφοροποιημένης ζήτησης υπηρεσιών πέραν του καλοκαιρινού τουρισμού. Δεύτερον, να βελτιωθεί ο ανταγωνισμός του ελληνικού τουριστικού προϊόντος, όπως τονίζει και στην ομιλία του Προέδρου του ΣΕΤΕ κ. Γιάννη Ρέτσου στην Γενική Συνέλευση του 2017, που, πέραν των τάσεων συμπίεσης των τιμών των καταλυμάτων όπως διαμορφώνονται διεθνώς, έχει να αντιμετωπίσει και τιμωρητικούς φορολογικούς συντελεστές μετά την αύξηση του ΦΠΑ στα καταλύματα στο 13% (από 6,5% προηγουμένως) και την εστίαση και τις μεταφορές επιβατών σε 24% (από 13% προηγουμένως). Και, τρίτον, να διευκολυνθούν οι επενδύσεις σε νέες υποδομές ώστε να γίνουν και με την συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα, και έτσι, να αποκτήσει ο ελληνικός τουρισμός διαφοροποιημένη τιμολογιακή πολιτική λόγω εξειδικευμένου προϊόντος υψηλών ποιοτικών χαρακτηριστικών. Και προς αυτή την κατεύθυνση είναι απαραίτητο να ενισχυθεί η γενικότερη οριζόντια πολιτική διευκόλυνσης των ιδιωτικών επενδύσεων (αδειοδότηση, χωροταξικό, ευέλικτη αγορά εργασίας, κ.ο.κ.), όχι μόνο στις ξενοδοχειακές/μεταφορικές υποδομές (golf, μαρίνες, υδατοδρόμια, λιμάνια, σιδηρόδρομοι κλπ), αλλά και τις μουσειακές υποδομές μέσω συμπράξεων δημοσίου και ιδιωτικού τομέα (θεματικά μουσεία Δημοκρατίας, Τεχνολογίας, Μεταποίησης, Εμπορίου κ.ά., εικονική εμπειρία επισκεπτών μέσω τεχνολογικών μέσων σε αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία κλπ., αξιοποίηση ξεναγών, παραχωρησιούχων και αρχαιοφυλάκων σε ένα πλαίσιο καλύτερης εξυπηρέτησης της πελατείας και όχι προσοδοθηρικής εκμετάλλευσης, κ.ο.κ.). Εμπρός, λοιπόν, για να σπάσει ο φαύλος κύκλος της μιζέριας στη χώρα που έχει όλα τα προσόντα για να μεγαλοουργήσει. Τα μηνύματα από το μέτωπο του τουρισμού είναι καλά. Οι μεγάλες προκλήσεις που συνδέονται με τη γιγάντωση του τουριστικού ρεύματος δεν μπορούν να αγνοηθούν.

Ήλιος, θάλασσα και... σύννεφα!

Καθαρές επενδύσεις στον κλάδο «Ξενοδοχεία – Εστιατόρια», ταξιδιωτικές εισπράξεις ανά διανυκτέρευση και τιμές (σύμφωνα με τον Δείκτη Τιμών Καταναλωτή στους αντίστοιχους κλάδους)
(Eurostat, National Accounts, 2015, ΕΛΣΤΑΤ και Τράπεζα της Ελλάδος, 2016)

Τομέας Μακροοικονομικής Ανάλυσης και Ευρωπαϊκής Πολιτικής

Με την ευγενική χορηγία:

Μιχάλης Μασουράκης
Chief Economist

E: mmassourakis@sev.org.gr
T: +30 211 500 6104

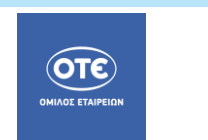
Μιχάλης Μητσόπουλος
Senior Advisor

E: mmitsopoulos@sev.org.gr
T: +30 211 500 6157

Θανάσης Πρίντσιπας
Associate Advisor

E: printsipas@sev.org.gr
T: +30 211 500 6176

Οι απόψεις στην παρούσα έκθεση είναι των συγγραφέων και όχι απαραίτητα του ΣΕΒ. Ο ΣΕΒ δεν φέρει καμία ευθύνη για την ακρίβεια ή την πληρότητα των πληροφοριών που περιλαμβάνει η έκθεση.

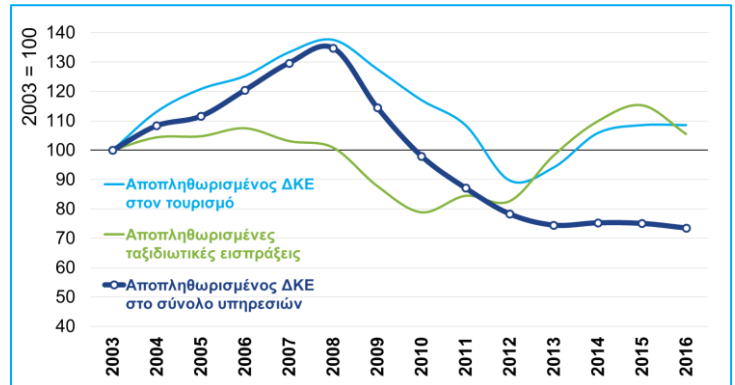

Καταλύματα και εστίαση υπό πίεση!

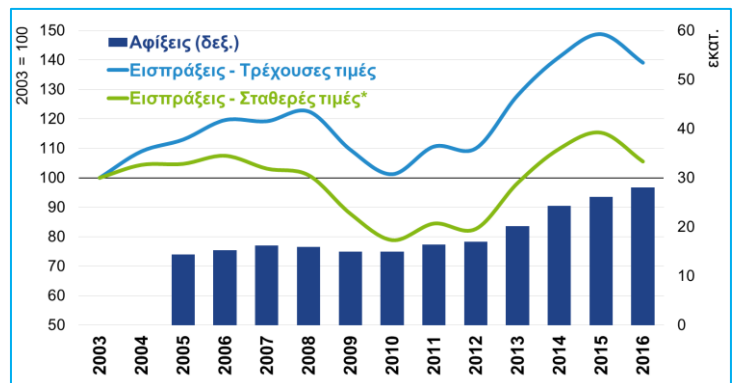
Στο Διάγραμμα Δ01, εμφανίζονται ο δείκτης κύκλου εργασιών στον τουρισμό (ξενοδοχεία, εστιατόρια) και στο σύνολο των υπηρεσιών, καθώς και ο δείκτης ταξιδιωτικών εισπράξεων από τον τουρισμό (εξωτερικός τουρισμός), αποπληθωρισμένοι με τον δείκτη τιμών καταναλωτή στα ξενοδοχεία-εστιατόρια και τον δείκτη τιμών παραγωγού στις υπηρεσίες. Είναι εμφανές ότι η παγκόσμια οικονομία εξασθενεί από το 2008 και μπαίνει σε βαθιά ύφεση το 2009. Ως αποτέλεσμα, στην Ελλάδα οι υπηρεσίες, και ο τουρισμός ειδικότερα, αρχίζουν να συρρικνώνονται ραγδαία, ενώ την ίδια πορεία ακολουθεί και ο εξωτερικός τουρισμός. Ο τελευταίος, όμως, είχε ήδη αρχίσει να εμφανίζει πτωτικές τάσεις από το 2006 και μετά, καθώς η χώρα δεν μπόρεσε να συντηρήσει τη δυναμική που είχε διαμορφωθεί αμέσως μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας το 2004, που έδωσαν τεράστια προβολή στην Ελλάδα. Στην περίοδο του 1^{ου} Μνημονίου, η ύφεση βαθιάνει στην Ελλάδα, ενώ οι άλλες χώρες αρχίζουν να ανακάμπτουν. Παρά την ανάκαμψη στο εξωτερικό, οι ταξιδιωτικές εισπράξεις εμφανίζουν σχετική στασιμότητα λόγω και της κακής δημοσιότητας, ταραχών, διαδηλώσεων κλπ. που ακολούθησαν την πτώχευση της χώρας το 2010. Από το 2013 και μετά, όμως, και ο δείκτης κύκλου εργασιών στον τουρισμό και ο δείκτης ταξιδιωτικών εισπράξεων αρχίζουν μια ανοδική πορεία, απότοκη των ραγδαίων γεωπολιτικών εξελίξεων που στρέφουν σημαντικές ταξιδιωτικές ροές προς τη χώρα μας (Δ02). Ως ποσοστό της αξίας παραγωγής του τουρισμού, οι ταξιδιωτικές εισπράξεις, από κοντά στο 60% μέχρι το 2012, ανέρχονται κατακόρυφα τα επόμενα χρόνια, και διαμορφώνονται στο 67% το 2014 και 70% το 2015 (Δ03). Οι ταξιδιωτικές αυτές ροές ξαναδίνουν ζωή στον τουρισμό και, έτσι, ανακόπτεται και η πτωτική πορεία του ευρύτερου κλάδου των υπηρεσιών (Δ01), που σταθεροποιείται έκτοτε χωρίς να εμφανίζει, όμως, δυναμική παρατεταμένης ανόδου. Σημειώνεται ότι η αξία παραγωγής του τουρισμού, μετά το άλμα το 2013, παραμένει στάσιμη τα επόμενα χρόνια. Στο τελευταίο, μάλλον, συνετέλεσε κι η όποια εξασθένηση των

Δ01: Δείκτης κύκλου εργασιών στον τουρισμό και ταξιδιωτικές εισπράξεις (ΕΛΣΤΑΤ, Τράπεζα της Ελλάδος, Q1 2017)

Σημ.: Για τον αποπληθωρισμό του ΔΚΕ στον τουρισμό και των ταξιδιωτικών εισπράξεων χρησιμοποιήθηκε ο ΔΤΚ στα ξενοδοχεία – εστιατόρια. Για τον αποπληθωρισμό του ΔΚΕ στο σύνολο των υπηρεσιών χρησιμοποιήθηκε ο δείκτης τιμών παραγωγού στις υπηρεσίες.

Δ02: Ταξιδιωτικές εισπράξεις σε αξία και σε όγκο (Τράπεζα της Ελλάδος, Q1 2017)

Σημ.: Για τον αποπληθωρισμό των ταξιδιωτικών εισπράξεων χρησιμοποιήθηκε ο ΔΤΚ στα ξενοδοχεία – εστιατόρια. Δεν υπάρχουν στοιχεία για αφίξεις για την περίοδο πριν από το 2005 που να είναι συγκρίσιμα με αυτά από το 2005 και μετά.

Δ03: Αξία παραγωγής στον τουρισμό και ταξιδιωτικές εισπράξεις (Eurostat, National Accounts, 2015 και Τράπεζα της Ελλάδος, 2016)

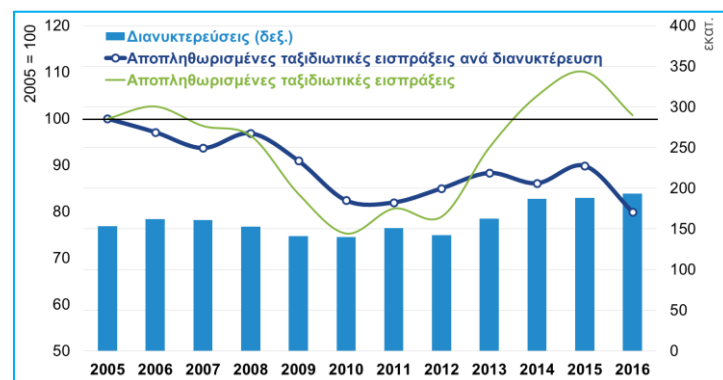
ταξιδιωτικών εισπράξεων μετά το 2015, παρά την αύξηση των αφίξεων.

Ο εξωτερικός τουρισμός είχε ήδη αρχίσει να εμφανίζει πτωτικές τάσεις από το 2006 και μετά, καθώς η χώρα δεν μπόρεσε να συντηρήσει τη δυναμική που είχε διαμορφωθεί αμέσως μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας το 2004, που έδωσαν τεράστια προβολή στην Ελλάδα.

Σε σχετική μελέτη της ΤτΕ, ([Νομισματική Πολιτική 2016 – 2017](#), Ειδικό Θέμα IV.1, σελ. 86), πιστοποιείται ότι οι διανυκτερεύσεις μη κατοίκων και όχι οι αφίξεις, που περιλαμβάνουν και μη καθαρές τουριστικές ροές (από Αλβανία 0,7 εκατ., Σκόπια 1,7 εκατ., Βουλγαρία 2,5 εκατ.), παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη συσχέτιση με τα ταξιδιωτικά έσοδα. Σημειώνεται ότι οι αφίξεις και οι ταξιδιωτικές εισπράξεις περιλαμβάνουν και τις κρουαζιέρες, μόνο στο μέρος που αφορά σε παραμονή ή δαπάνη ταξιδιωτών εκτός πλοίου (πχ. άφιξη στον Πειραιά με σκοπό τη μετεπιβίβαση στο κρουαζιερόπλοιο). Το ίδιο συμβαίνει και με τις διανυκτερεύσεις, δηλαδή υπολογίζονται μόνο οι διανυκτερεύσεις επιβατών κρουαζιερόπλοιων εκτός του πλοίου (και όχι οι εντός του πλοίου). Επίσης, στα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, σε κάθε ημερήσια επίσκεψη, ανεξαρτήτως διάρκειας, αποδίδεται και μία διανυκτέρευση. Σύμφωνα, λοιπόν, με την ΤτΕ, η μείωση των ταξιδιωτικών εισπράξεων το 2016 οφείλεται στην πτώση των τιμών διανυκτέρευσης στα καταλύματα, που αποτυπώνουν μια αναδυόμενη τάση στον παγκόσμιο τουρισμό προς οικονομικότερες τουριστικές προτάσεις σε νοικοκυριά χαμηλότερου εισοδήματος. Ανεξαρτήτως, όμως, του τι συνέβη το 2016, οι ταξιδιωτικές εισπράξεις ανά διανυκτέρευση σε πραγματικούς όρους (**Δ04**), αν και αυξάνουν σταδιακά από το 2010 και μετά, δεν έχουν καταφέρει να επανέλθουν στα προ κρίσης επίπεδα. Σημειώνεται ότι οι ταξιδιωτικές εισπράξεις δεν περιλαμβάνουν το

κόστος ταξιδιού, το οποίο έχει μειωθεί λόγω της δραστηριοποίησης χαμηλού κόστους αεροπορικών εταιριών τα τελευταία χρόνια. Συνεπώς, η συμπίεση των ταξιδιωτικών εισπράξεων ανά διανυκτέρευση οφείλεται μάλλον στις πιέσεις που ασκούνται στις τιμές καταλυμάτων και εστίασης και τη γενικότερη πτωτική τάση του διαθέσιμου εισοδήματος, όπως φαίνεται στα Διαγράμματα **Δ05** και **Δ06**. Ειδικότερα, η κάμψη των τιμών των καταλυμάτων είναι διεθνές φαινόμενο (**Δ05**), αλλά στην Ελλάδα, το φαινόμενο λαμβάνει πολύ μεγαλύτερες διαστάσεις απ' ό,τι στο εξωτερικό.

Δ04: Ταξιδιωτικές εισπράξεις και διανυκτερεύσεις (Τράπεζα της Ελλάδος, 2016)

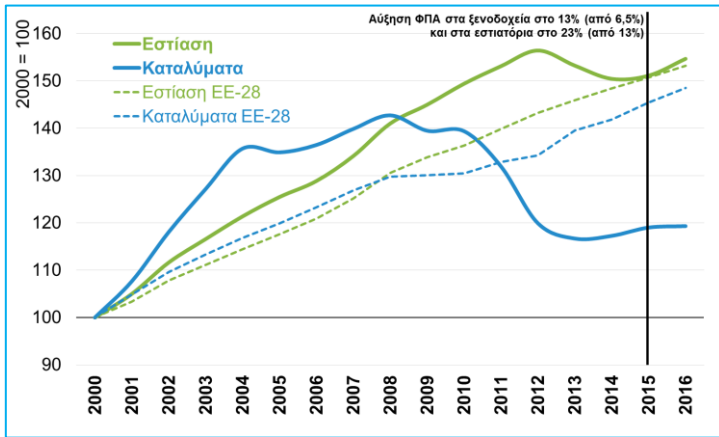

Σημ.: Για τον αποπληθωρισμό των ταξιδιωτικών εισπράξεων χρησιμοποιήθηκε ο ΔΤΚ στα ξενοδοχεία – εστιατόρια.

Σύμφωνα με την ΤτΕ, η μείωση των ταξιδιωτικών εισπράξεων το 2016 οφείλεται στην πτώση των τιμών διανυκτέρευσης στα καταλύματα, που αποτυπώνουν μια αναδυόμενη τάση στον παγκόσμιο τουρισμό προς οικονομικότερες τουριστικές προτάσεις σε νοικοκυριά χαμηλότερου εισοδήματος.

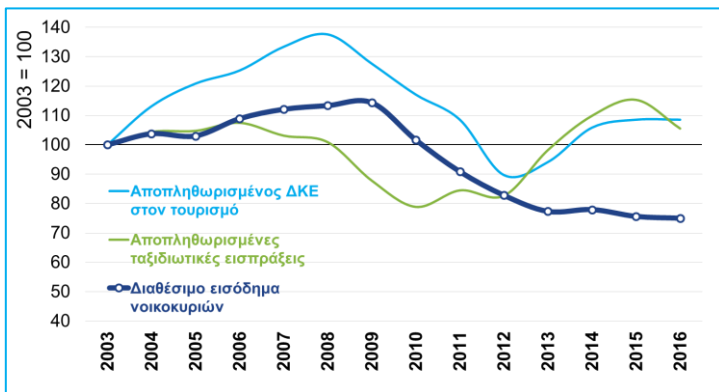
Δ05: Δείκτης Τιμών Καταναλωτή στα καταλύματα και την εστίαση (Eurostat, 2014)

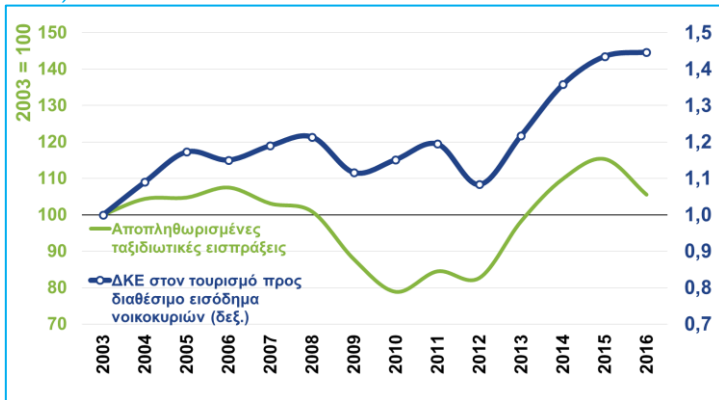
Η Ελλάδα είναι ακριβότερη, κατά 6 με 7 μονάδες έναντι των ανταγωνιστών της, ενώ περιθώρια για μειώσεις τιμών δεν υπάρχουν πλέον από τους επιχειρηματίες, οι οποίοι τα εξήντησαν από το 2008 έως σήμερα, στην προσπάθειά τους να παραμείνει η Ελλάδα στον παγκόσμιο τουριστικό χάρτη. Η τελευταία αύξηση του ΦΠΑ στα νησιά επιβάρυνε το τουριστικό πακέτο, με αποτέλεσμα όσοι ήρθαν στη χώρα μας να περιορίσουν τις δαπάνες τους, λόγω αυτής της αύξησης στην τιμή του ταξιδιού τους. Είναι και αυτή μια από τις αιτίες για την ανησυχητική μείωση των τουριστικών εσόδων. Ο φόρος διαμονής, εάν εφαρμοστεί, θα επιφέρει ένα συντριπτικό πλήγμα, στην ανταγωνιστικότητα του τουριστικού προϊόντος.

Γιάννης Ρέτσος, Πρόεδρος ΣΕΤΕ, Μάιος 2017

Δ06: Δείκτης κύκλου εργασιών στον τουρισμό και διαθέσιμο εισόδημα νοικοκυριών (ΕΛΣΤΑΤ, Q1 2017)

Δ07: Δείκτης κύκλου εργασιών στον τουρισμό προς διαθέσιμο εισόδημα νοικοκυριών και ταξιδιωτικές εισπράξεις (ΕΛΣΤΑΤ, Τράπεζα της Ελλάδος, 2016 και Q1 2017)

Σημ.: Για τον αποπληθωρισμό του ΔΚΕ στον τουρισμό και των ταξιδιωτικών εισπράξεων χρησιμοποιήθηκε ο ΔΤΚ στα ξενοδοχεία – εστιατόρια. Για τον αποπληθωρισμό του διαθέσιμου εισοδήματος νοικοκυριών χρησιμοποιήθηκε ο αποπληθωριστής ιδιωτικής κατανάλωσης.

Ο δείκτης κύκλου εργασιών στον τουρισμό ως προς το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών από το 2005 έως το 2012 περίπου εμφανίζεται να κινείται χωρίς συγκεκριμένη (ανοδική ή πτωτική) τάση (Δ07), ένδειξη ότι το εγχώριο διαθέσιμο εισόδημα παίζει ακόμη καθοριστικό ρόλο, ανεξαρτήτως των ταξιδιωτικών εισπράξεων, στο τι ξοδεύεται σε υπηρεσίες καταλυμάτων και εστίασης. Ο δείκτης κύκλου εργασιών στον τουρισμό, ως προς το διαθέσιμο εισόδημα αρχίζει να κινείται ανοδικά από το 2012 και μετά, κυρίως λόγω της τεράστιας αύξησης των ταξιδιωτικών εισπράξεων, που υπερακοντίζει την όποια ενίσχυση του διαθέσιμου εισοδήματος από την αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας.

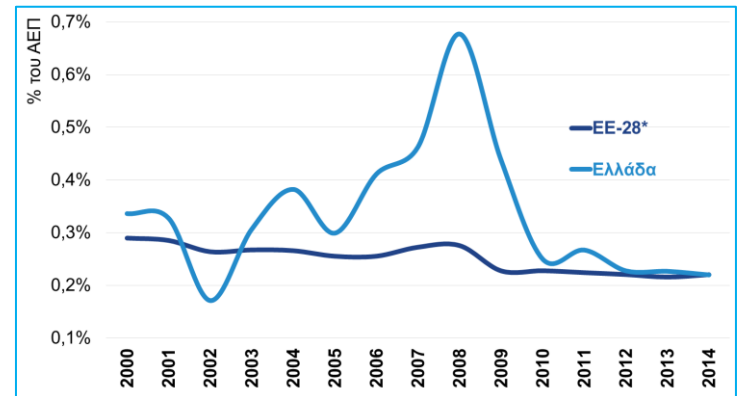
Η αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος της χώρας προϋποθέτει, όμως, και την επέκταση της τουριστικής περιόδου. Αυτό, όμως, απαιτεί νέες υποδομές που, μάλλον είναι διαφορετικές από τις υποδομές που εξυπηρετούν τον καλοκαιρινό τουρισμό, ιδίως εάν η επέκταση της τουριστικής περιόδου θα αφορά στην προσέλκυση ενός νέου τμήματος της αγοράς με υψηλότερα εισοδήματα (π.χ. golf).

Το γεγονός ότι ο δείκτης κύκλου εργασιών στον τουρισμό, αλλά και οι ταξιδιωτικές εισπράξεις ανά διανυκτέρευση, κυμαίνονται σε επίπεδα κατώτερα εκείνων πριν την έλευση της κρίσης, είναι ενδεικτικό μιας μακροχρόνιας εξασθένησης του τουριστικού προϊόντος της χώρας. Και αυτό συμβαίνει παρά την τεράστια αύξηση διαχρονικά των διανυκτερεύσεων, που ανήλθαν σε 193,4 εκατ. το 2016 από 142,4 εκατ. το 2012 και 153,4 εκατ. το 2005. Και, βεβαίως, αναρωπιέται κανείς τι θα είχε συμβεί εάν δεν είχε σημειωθεί και η αύξηση στις διανυκτερεύσεις τουριστών από το εξωτερικό. Όλα αυτά συντείνουν στο συμπέρασμα ότι ο κλάδος καταλυμάτων-εστίασης αδυνατεί να ανακάμψει ουσιαστικά μέσα σε ένα περιβάλλον συνεχώς συμπιεσμένου διαθέσιμου εισοδήματος των εγχώριων νοικοκυριών, παρά τη μείωση του ρυθμού αποκλιμάκωσής του από το 2013 και μετά, και παρά την τεράστια αύξηση των διανυκτερεύσεων.

Η συμπίεση των ταξιδιωτικών εισπράξεων ανά διανυκτέρευση οφείλεται μάλλον στις πιέσεις που ασκούνται στις τιμές καταλυμάτων και εστίασης και τη γενικότερη πτωτική τάση του διαθέσιμου εισοδήματος.

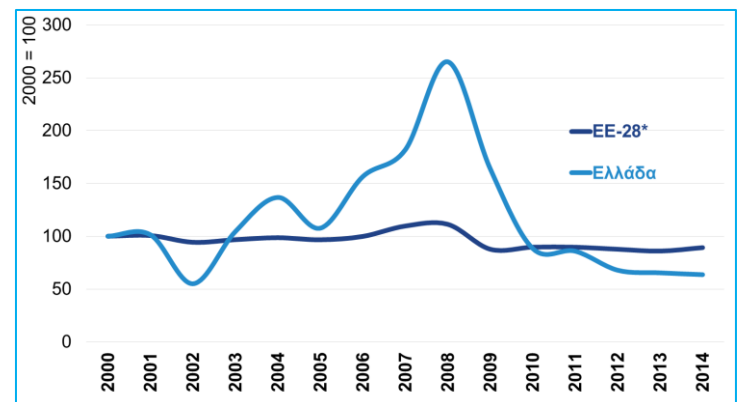
Το γεγονός ότι ο δείκτης κύκλου εργασιών στον τουρισμό, αλλά και οι ταξιδιωτικές εισπράξεις ανά διανυκτέρευση, κυμαίνονται σε επίπεδα κατώτερα εκείνων πριν την έλευση της κρίσης, είναι ενδεικτικό μιας μακροχρόνιας εξασθένησης του τουριστικού προϊόντος της χώρας.

Δ08: Ακαθάριστες επενδύσεις στον κλάδο ξενοδοχεία – εστιατόρια, Ελλάδα και ΕΕ-28*
% του ΑΕΠ (Eurostat, National Accounts, 2014)

* Δεν υπάρχουν στοιχεία για την Κροατία, την Κύπρο, τη Λιθουανία, τη Μάλτα και την Πολωνία.

Δ09: Ακαθάριστες επενδύσεις στον κλάδο ξενοδοχεία – εστιατόρια, Ελλάδα και ΕΕ-28*
2000 = 100 (Eurostat, National Accounts, 2014)

* Δεν υπάρχουν στοιχεία για την Κροατία, την Κύπρο, τη Λιθουανία, τη Μάλτα και την Πολωνία.

Δεν καταφέραμε να υλοποιήσουμε τις απαιτούμενες επενδύσεις, ώστε να δημιουργήσουμε νέες, υψηλού επιπέδου υποδομές και να ανανεώσουμε τις υπάρχουσες. Δεν καταφέραμε επίσης να επιτύχουμε τον στόχο των εσόδων και αυτό γιατί η συνεχής μάχη των τουριστικών επιχειρήσεων να προσελκύσουν μερίδιο από άλλες αγορές, η αλλαγή στην καταναλωτική συμπεριφορά των τουριστών, η μείωση της μέσης παραμονής και διάφοροι άλλοι λόγοι, μας κράτησαν μακριά από τον στόχο.

Ανδρέας Ανδρεάδης, πρώην Πρόεδρος ΣΕΤΕ, Οκτ. 2016

Η αύξηση των διανυκτερεύσεων προφανώς δεν είναι αποτέλεσμα ουσιαστικής επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου, αλλά κυρίως της μετακίνησης τουριστικών ροών προς τη χώρα μας σε αναζήτηση υπηρεσιών καλοκαιρινού τουρισμού. Η αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος της χώρας προϋποθέτει, όμως, και την επέκταση της τουριστικής περιόδου. Αυτό, όμως, απαιτεί νέες υποδομές που, μάλλον είναι διαφορετικές από τις υποδομές που εξυπηρετούν τον καλοκαιρινό τουρισμό, ιδίως εάν η επέκταση της τουριστικής περιόδου θα αφορά στην προσέλκυση ενός νέου τμήματος της αγοράς με υψηλότερα εισοδήματα (π.χ. golf). Από την άλλη μεριά, η τάση προς οικονομικότερες προσφορές σε νοικοκυριά χαμηλότερου εισοδήματος απειλεί να καθλώσει τη χώρα στη παγίδα του ποιοτικά ασθενέστερου μαζικού τουρισμού, στην καλοκαιρινή του έκδοση. Άρα, σε κάθε περίπτωση, απαιτούνται επενδύσεις όχι μόνο για να βελτιωθεί η ποιότητα του τουριστικού καλοκαιρινού προϊόντος, αλλά και για να επεκταθεί ο τουρισμός σε νέες αγορές.

Οι επενδύσεις στον κλάδο ξενοδοχεία-εστιατόρια μειώθηκαν δραματικά από το 2008 μέχρι το 2010 και έκτοτε παραμένουν σταθερές ως % του ΑΕΠ στα ίδια περίπου επίπεδα (0,2% του ΑΕΠ) με τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (**Δ08** και **Δ09**), αν και στην Ελλάδα ο κλάδος συνεισφέρει το 7,6% της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ), χωρίς ακίνητα ενώ στην Ευρώπη μόνο το 3,2% της ΑΠΑ. Σε απόλυτα μεγέθη, λόγω της μεγάλης πτώσης του ΑΕΠ, οι επενδύσεις στον κλάδο ξενοδοχεία-εστιατόρια μειώνονται στην Ελλάδα ταχύτερα απ' ό,τι στην Ευρώπη. Οι επενδύσεις στα ξενοδοχεία, μάλιστα, υφίστανται διεθνώς πιέσεις καθώς αναπτύσσονται ραγδαία οι πλατφόρμες της οικονομίας διαμοιρασμού, όπως η Airbnb, που προσφέρουν εναλλακτικές υπηρεσίες καταλυμάτων σε προσφορότερες συνήθως τιμές, καθώς ο ανταγωνισμός συμπιέζει τις τιμές και την προσδοκώμενη κερδοφορία από την εκμετάλλευση ξενοδοχείων (**Δ12**).

Η ρυθμισμένη αγορά προσφοράς τουριστικών καταλυμάτων έρχεται αντιμέτωπη με την διαμόρφωση μίας νέας αγοράς στο πλαίσιο της οικονομίας του διαμοιρασμού. Παρόλο που σε καμία μελέτη στρατηγικής του τουρισμού δεν εμφανίζεται ως τομέας που η Ελλάδα θα πρέπει να επιδιώξει την ανάπτυξή του, κανείς δεν μπορεί να κλείσει τα μάτια στο φαινόμενο που παίρνει αλματώδεις διαστάσεις διεθνώς.

Ανδρέας Ανδρεάδης, πρώην Πρόεδρος ΣΕΤΕ, Οκτ. 2015

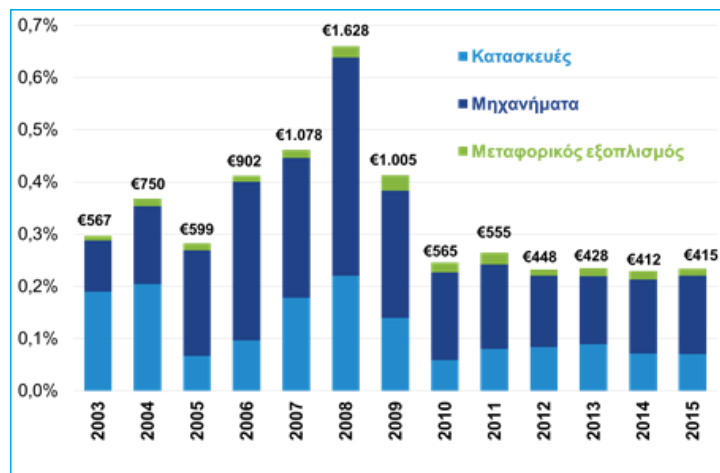
Όντως οι ακαθάριστες επενδύσεις στον τουρισμό ανήλθαν το 2015 σε €415,1 εκατ. έναντι €1.628,4 εκατ. το 2008 (Δ10), έχουν υποστεί δηλαδή μια πτώση κατά -75%, όταν στην οικονομία ως σύνολο η πτώση είναι -65%. Μετά από αποσβέσεις, οι καθαρές επενδύσεις στον τουρισμό το 2015 διαμορφώνονται σε €-418,7 εκατ., καθώς οι επενδύσεις που γίνονται (€415,1 εκατ.) υπολείπονται κατά πολύ των αποσβέσεων (€833,8 εκατ.). Δηλαδή, οι επενδύσεις στον τουρισμό δεν αρκούν καν για να συντηρήσουν τον κεφαλαιουχικό εξοπλισμό των ξενοδοχείων και εστιατορίων (Δ11). Το ίδιο, βεβαίως, συμβαίνει και στο σύνολο της οικονομίας, όπου σε ακαθάριστες επενδύσεις (χωρίς ακίνητα) ύψους €16,2 δισ. αντιστοιχούν αποσβέσεις €24,1 δισ., με τις καθαρές επενδύσεις να αντιστοιχούν στο -49% των ακαθάριστων επενδύσεων. Στον τουρισμό, το αντίστοιχο ποσοστό είναι -101%.

Πρέπει να κάνουμε πολλά. Να αναζητήσουμε τις νέες τάσεις και τις ανάγκες των τουριστών. Να δώσουμε έμφαση σε νέες υποδομές, συνεδριακές, εκθεσιακές, σε εγκαταστάσεις υπηρεσιών ευεξίας, σε ακτοπλοϊκές διασυνδέσεις, σκάφη αναψυχής, σε αθλητικές εγκαταστάσεις. Να εκσυγχρονίσουμε τα λιμάνια και να προσθέσουμε νέες μαρίνες. Ο εφησυχασμός μπορεί να είναι ο μεγαλύτερος κίνδυνός μας. Τα προβλήματα που συσσωρεύονται και πάλι, είναι πολλά.

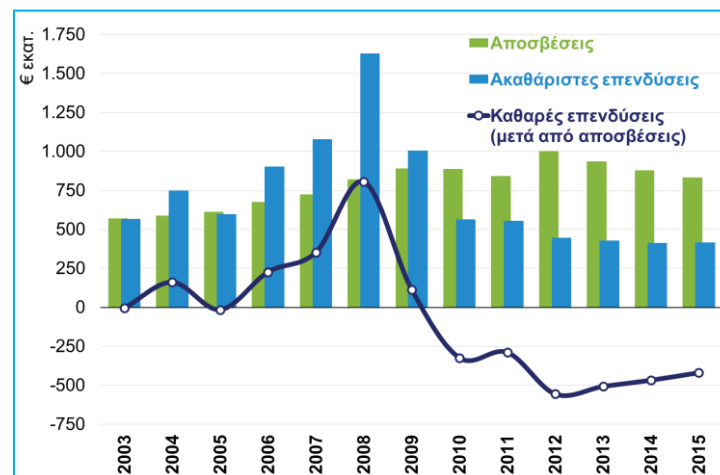
Γιάννης Ρέτσος, Πρόεδρος ΣΕΤΕ, Μάιος 2017

Βεβαίως, η αύξηση του εξωτερικού τουρισμού τα τελευταία χρόνια έχει δημιουργήσει επενδυτικές ευκαιρίες στον κλάδο των μεταφορών και αποθήκευσης, καθώς έχουν αυξηθεί οι επενδύσεις σε μεταφορικά μέσα, ένα κομμάτι των οποίων οφείλεται στην αύξηση των τουριστικών ροών (αεροπλάνα, πλοία/πλοiάρια, αυτοκίνητα προς ενοικίαση, τουριστικά λεωφορεία, μηχανάκια, ποδήλατα κλπ.). Σημειώνεται ότι οι επενδύσεις στον κλάδο των μεταφορών και αποθήκευσης ανήλθαν το 2015 σε €2,7 δισ. (ο κλάδος με τις περισσότερες επενδύσεις στην οικονομία της χώρας πέραν των ακινήτων), εκ των οποίων €2,3 δισ. αναφέρονται σε μεταφορικά μέσα.

Δ10: Επενδύσεις στον κλάδο Ξενοδοχεία - Εστιατόρια ως ποσοστό του ΑΕΠ (σύνολα σε € εκατ.)
(Eurostat, National Accounts, 2015)

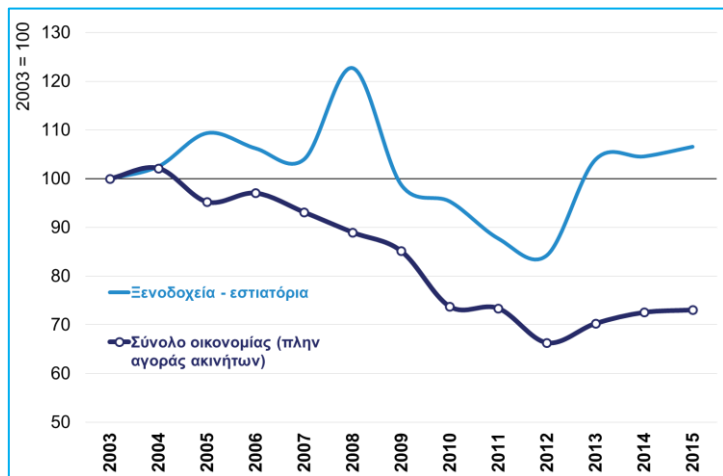

Δ11: Καθαρές επενδύσεις στον κλάδο Ξενοδοχεία – Εστιατόρια
(Eurostat, National Accounts, 2015)

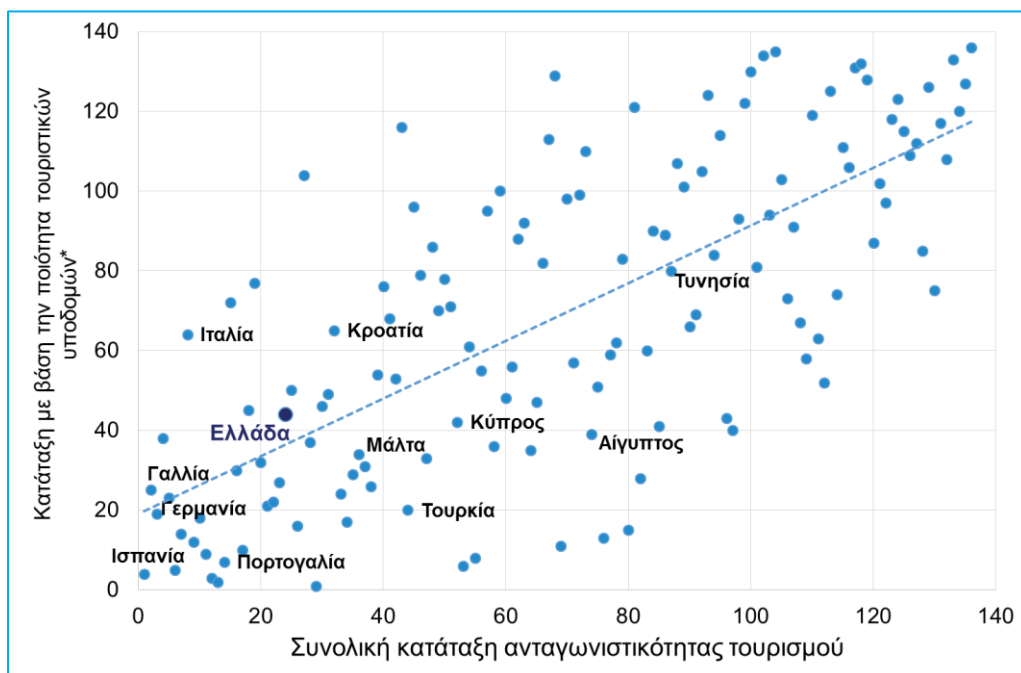
Δ12: Λειτουργικό πλεόνασμα προς αξία παραγωγής
(Eurostat, National Accounts, 2015)

Η επενδυτική ένδεια στον κλάδο του τουρισμού, ίσως να μην είναι άσχετη με την καθήλωση των ταξιδιωτικών εισπράξεων ανά διανυκτέρευση, που επηρεάζονται και από την αδυναμία καθορισμού υψηλότερων τιμών λόγω χαμηλής εξειδίκευσης του τουριστικού προϊόντος. Φαίνεται ότι ο ελληνικός τουρισμός προσελκύει όλο και περισσότερο ταξιδιώτες χαμηλότερου εισοδήματος που φιλοξενούνται σε τουριστικές υποδομές που όλο και περισσότερο παραμελείται η συντήρησή τους και η προσθήκη νέου εξοπλισμού.

Είναι, επίσης, χαρακτηριστικό ότι, με βάση του δείκτη ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος Travel Tourism Competitiveness Index 2017 του World Economic Forum, η Ελλάδα, αν και κατατάσσεται 24^η σε 136 χώρες στη γενική κατάταξη, είναι 44^η στην ποιότητα της τουριστικής υποδομής (ξενοδοχεία, θέρετρα, κέντρα διασκέδασης/αναψυχής κλπ.). Οι 1^η, 2^η και 3^η πιο ανταγωνιστικές χώρες (Ισπανία, Γαλλία, Γερμανία αντιστοίχως) βρίσκονται στην 4^η, 25^η και 19^η θέση όσον αφορά στην ποιότητα της τουριστικής υποδομής (Δ13). Τέλος, η χώρα μας κατατάσσεται 47^η, 60^η, και 58^η στην ποιότητα των λιμενικών, σιδηροδρομικών και οδικών υποδομών αντιστοίχως. Όλα αυτά συνηγορούν στην ανάγκη να γίνουν επενδύσεις εάν το ζητούμενο είναι η αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος της χώρας.

Η Ελλάδα, αν και κατατάσσεται 24^η σε 136 χώρες στη γενική κατάταξη, είναι 44^η στην ποιότητα της τουριστικής υποδομής (ξενοδοχεία, θέρετρα, κέντρα διασκέδασης/αναψυχής κλπ.).

Δ13: Ποιότητα τουριστικών υποδομών* σε σχέση με τη συνολική ανταγωνιστικότητα του τουρισμού
(World Economic Forum, [The Travel and Tourism Competitiveness Report, 2017](#))

* Ξενοδοχεία, θέρετρα, εγκαταστάσεις ψυχαγωγίας

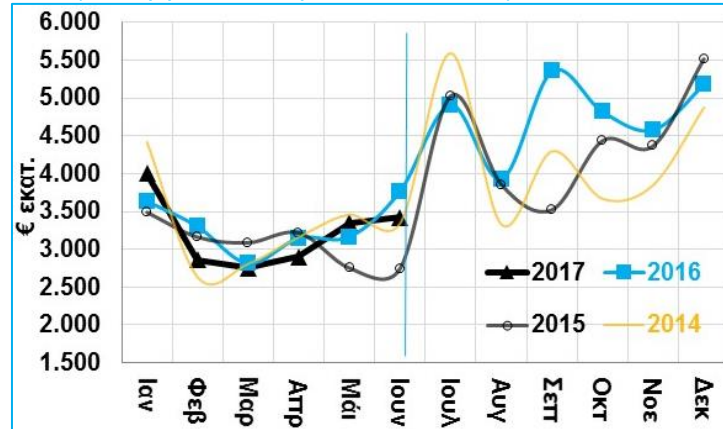

Οικονομικές εξελίξεις

Εκτέλεση κρατικού προϋπολογισμού: Η σταθερά καλή πορεία του πρωτογενούς πλεονάσματος του κρατικού προϋπολογισμού (€1,9 δισ. από €1,6 δισ. τον Ιούνιο 2016 και έναντι στόχου €431 εκατ.) δεν αλλοιώνεται αν αφαιρεθούν τα έκτακτα έσοδα (έσοδα από μέρισμα ΤτΕ, πληρωμές ANFA SMP που καταβάλλει μόνο η ΤτΕ πλέον και έσοδα αποκρατικοποιήσεων τα οποία ειδικά φέτος αυξάνονται λόγω της παραχώρησης των 14 περιφερειακών αεροδρομίων και έσοδα €196,16 εκατ. από την αποκρατικοποίηση που έχουν λογιστεί ως έσοδα ΦΠΑ, Δ14). Παρόλο που το πρωτογενές πλεόνασμα υποχωρεί, και μάλιστα τον Ιούνιο γίνεται ελαφρά αρνητικό (-€302 εκατ. μετά την προσαρμογή αυτή), συνεχίζει να ξεπερνάει σημαντικά το στόχο, που ήταν έλλειμμα €1,95 δισ. Η ίδια εικόνα αναπαράγεται και στο ισοζύγιο μετά την προσθήκη δαπανών τόκων (-€1,6 δισ. από -€1,85 δισ. τον Ιούνιο 2016 και έναντι στόχου -€3,1 δισ.), χωρίς τις προσαρμογές.

Πέρα όμως από την καλή πορεία του πλεονάσματος, καθώς και την υπέρβαση των στόχων σε ό,τι αφορά τα έσοδα και τα ισοζύγια (ακόμα και με τις προσαρμογές που έγιναν), παραμένει ότι την ώρα που οι δαπάνες συνεχίζουν να συγκρατούνται σε σχέση με τα περυσινά επίπεδα, επηρεαζόμενες ίσως και από τη σταθερή πλέον επιχορήγηση προς τον ΕΦΚΑ για τις πληρωμές συντάξεων πρώην δημοσίων υπαλλήλων και συνεπώς την εξάλειψη των σχετικών

Δ15: Καθαρά έσοδα τακτικού προϋπολογισμού Ιουνίου 2017 (Υπουργείο Οικονομικών, Ιουν. 2017)

Σημ.: Έχουν αφαιρεθεί έσοδα αποκρατικοποιήσεων, από ANFA/SMP και από το μέρισμα της ΤτΕ.

διακυμάνσεων των πληρωμών, τα έσοδα δεν έχουν πλέον σημαντικό δυναμισμό ως προς τα περυσινά μεγέθη (Δ15). Αυτό συμβαίνει παρά τη λήψη των μέτρων αύξησης φόρων πέρυσι το καλοκαίρι και εν αναμονή της πορείας των κυρίως εσόδων από φόρο εισοδήματος και ΕΝΦΙΑ, αλλά και του ΦΠΑ της τουριστικής περιόδου. Επίσης, συμβαίνει παρά τη σταθερή ενίσχυση των εσόδων από «μη οργανικά» έσοδα, δηλαδή από έσοδα προηγούμενων χρήσεων καθώς και πρόστιμα (δηλαδή ρυθμίσεις και το πρόγραμμα εμφάνισης αδήλωτων εισοδημάτων προηγούμενων ετών) όπως μας δείχνουν τα αναλυτικά στοιχεία έως και τον Μάιο, και που αναμένεται να συνεχίσουν να στηρίζουν τα έσοδα και τον Ιούνιο. Αυτό βέβαια πρέπει να επιβεβαιωθεί με την ανακοίνωση της αναλυτικών στοιχείων.

Ισοζύγιο κ.π. (*)	Ιανουάριος - Ιούνιος					
	2016	2017	Δ %	Στόχος	Δ€ με στόχο	Δ % με στόχο
€ εκατ.						
Καθαρά έσοδα τ.π. (*)	19.836	19.296	-2,7%	18.743	553	3,0%
Έσοδα ΠΔΕ	2.028	836	-58,8%	858	-22	-2,6%
Πρωτ. δαπάνες τ.π. πλην τόκων (**)	18.830	18.386	-2,4%	19.476	-1.090	-5,6%
Δαπάνες άμυνας, ανάληψης χρεών κλπ	1.323	944	-28,6%	1.013	-69	-6,8%
Δαπάνες ΠΔΕ	1.302	908	-30,3%	1.202	-294	-24,5%
Πρωτογενές αποτέλεσμα κ.π. (*)	426	-302	-170,9%	-1.955	1.653	-184,5%
Ισοζύγιο κ.π. (*)	-3.058	-3.835	25,4%	-5.478	1.643	-130,0%

Δ14: Εκτέλεση κρατικού προϋπολογισμού Ιουνίου 2017 (Υπουργείο Οικονομικών, Ιουν. 2017)

(*) έχουν αφαιρεθεί €963 εκατ. έσοδα αποκρατικοποιήσεων αλλά και €196,16 εκατ. που προκύπτουν από την αποκρατικοποίηση και έχουν εγγραφεί ως έσοδα από ΦΠΑ, και αντίστοιχα από τον στόχο €1,3 δισ. που αφορούν κυρίως την παραχώρηση των αεροδρομίων, και αντίστοιχα €52 εκατ. το 2016. Επίσης, έχουν αφαιρεθεί €345 εκατ. από ANFA/SMP όπως και πληρωμή €734 εκατ. μέρισμα της ΤτΕ, και αντίστοιχα €375 ANFA/SMP για το 2016 καθώς και το μέρισμα της ΤτΕ €776 εκατ. (**) Έχουν αφαιρεθεί οι δαπάνες για καταπτώσεις εγγυήσεις, ανάληψη χρέους και άμυνα (€944 εκατ. φέτος και €869 εκατ. από τον στόχο ώστε να συνεχίσει η συγκρισιμότητα των στοιχείων με τα προηγούμενα έτη).

Έρευνα τραπεζικών χορηγήσεων: Αμετάβλητα παρέμειναν τα κριτήρια και οι όροι χορήγησης δανείων προς τις επιχειρήσεις και νοικοκυριά το 2^ο τρίμηνο του 2017, σε σχέση με το 1^ο τρίμηνο, σύμφωνα με την έρευνα τραπεζικών χορηγήσεων της Τράπεζας της Ελλάδος. Παράλληλα, οι τράπεζες αναμένουν ότι τα κριτήρια θα παραμείνουν σχεδόν αμετάβλητα, τόσο για τις επιχειρήσεις όσο και για τα νοικοκυριά, κατά τη διάρκεια του 3^{ου} τριμήνου του 2017.

Αμετάβλητη παρέμεινε, επίσης, η συνολική ζήτηση για δάνεια, ενώ αναμένεται να παραμείνει στο ίδιο επίπεδο και κατά τη διάρκεια του επόμενου τριμήνου.

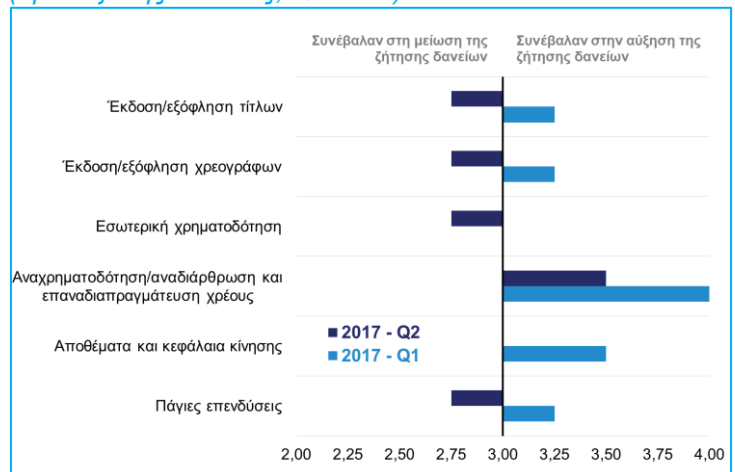
Η αναλογία των αιτήσεων για επιχειρηματικά και στεγαστικά δάνεια που απορρίφθηκαν παρέμεινε σταθερή σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, ενώ μικρή μείωση παρουσιάζουν οι αιτήσεις που απορρίφθηκαν στην κατηγορία των καταναλωτικών δανείων (**Δ16**).

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία της έρευνας, μεταξύ των κύριων αναγκών των επιχειρήσεων είναι η αναχρηματοδότηση και/ή η αναδιάρθρωση του χρέους τους, καθώς αυτός ήταν ο παράγοντας που συνέβαλε περισσότερο στην αύξηση της ζήτησης δανείων. Αντίθετα, η εξόφληση τίτλων και χρεογράφων, η εσωτερική χρηματοδότηση και οι επενδύσεις σε πάγια δεν φαίνεται να αποτελούν λόγους για τους οποίους οι επιχειρήσεις αιτούνται δάνεια, καθώς συνέβαλαν στη μείωση της ζήτησης (**Δ17**).

Δ16: Αναλογία αιτήσεων για δάνεια προς επιχειρήσεις και νοικοκυριά που απορρίφθηκαν (Τράπεζα της Ελλάδος, Q2 2017)

Δ17: Παράγοντες που συνέβαλαν στην αύξηση ή της μείωσης της ζήτησης δανείων προς επιχειρήσεις (Τράπεζα της Ελλάδος, Q2 2017)

Οικονομικά μεγέθη μελών ΣΕΒ

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ

€368 δισ.
67% συνόλου*

ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ

€60 δισ.
51% συνόλου*

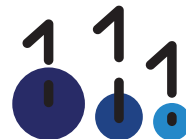
ΠΩΛΗΣΕΙΣ

€62 δισ.
43% συνόλου*

ΠΡΟ ΦΟΡΩΝ ΚΕΡΔΗ

€2,4 δισ. **
30% συνόλου**

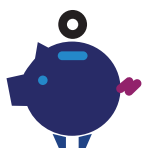
ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ

190.000
11% συνόλου ασφαλισμένων στο ΙΚΑ

ΜΙΣΘΟΙ

€4,8 δισ.
20% συνόλου***

ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΕΣ ΕΙΣΦΟΡΕΣ

€2,1 δισ.
20% συνόλου***

ΦΟΡΟΣ ΕΠΙ ΚΕΡΔΩΝ

€0,8 δισ.
29% συνόλου****

* 20.500 δημοσιευμένοι ισολογισμοί χρήσης 2015 που περιλαμβάνονται στη βάση της ICAP

** σύνολο κερδών κερδοφόρων επιχειρήσεων

*** % επί του συνόλου τακτικών αποδοχών (χωρίς bonus και υπερωρίες)/ασφαλιστικών εισφορών ασφαλισμένων στο ΙΚΑ

**** % επί του συνόλου εσόδων από φόρο εισοδήματος νομικών προσώπων

Όραμα

Οραματιζόμαστε την Ελλάδα ως τη χώρα, που κάθε πολίτης του κόσμου θα θέλει και θα μπορεί να επισκεφθεί, να ζήσει και να επενδύσει. Οραματιζόμαστε μια ανοιχτή, κοινωνικά υπεύθυνη και οικονομικά φιλελεύθερη χώρα-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που προτάσσει την ισχυρή ανάπτυξη ως παράγοντα κοινωνικής συνοχής. Θέλουμε μια Ελλάδα δυναμικό κέντρο της ευρωπαϊκής περιφέρειας, με στέρεους θεσμούς, ελκυστικό κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον, που προάγει τις εξαγωγές, την καινοτόμο επιχειρηματικότητα, την παραγωγή και τις ποιοτικές υπηρεσίες, τη βιώσιμη ανάπτυξη, τη γνώση, τη συνοχή, τις ίσες ευκαιρίες και το κράτος δικαίου.

Αποστολή

Ηγεσία & Γνώση

Ο ΣΕΒ διαδραματίζει ηγετικό ρόλο στον μετασχηματισμό της Ελλάδας σε μια παραγωγική, εξωστρεφή και ανταγωνιστική οικονομία, ως ανεξάρτητος και υπεύθυνος εκπρόσωπος της ιδιωτικής οικονομίας.

Κοινωνικός Εταίρος

Ο ΣΕΒ, ως κοινωνικός εταίρος που πιστεύει στη λειτουργία των θεσμών, προωθεί στα αρμόδια όργανα της Πολιτείας και της Ε.Ε. τις απόψεις και θέσεις της επιχειρηματικής κοινότητας.

Ισχυρός Εκπρόσωπος

Ο ΣΕΒ διαμορφώνει θέσεις, αναλύσεις και προτάσεις πολιτικής για την οικονομία, τη βιομηχανία, την καινοτομία, την απασχόληση, την παιδεία και τις εργασιακές δεξιότητες, τον κοινωνικό διάλογο, τη βιώσιμη ανάπτυξη, την εταιρική υπευθυνότητα.

Φορέας Δικτύωσης

Ο ΣΕΒ δικτυώνει τα μέλη του μεταξύ τους & με τα κέντρα αποφάσεων (εγχώρια και διεθνή), με στόχο τη δημιουργία προστιθέμενης αξίας.

Σύγχρονες Επιχειρήσεις, Σύγχρονη Ελλάδα

ΣΕΒ σύνδεσμος επιχειρήσεων
και βιομηχανιών

Ξενοφώντος 5, 105 57 Αθήνα
Τ: 211 5006 000
F: 210 3222 929
E: info@sev.org.gr
www.sev.org.gr

SEV Hellenic Federation
of Enterprises

168, Avenue de Cortenbergh
B-1000 Bruxelles
M: +32 (0) 494 46 95 24
E: sevbrussels@proximus.be

ΑΚΟΛΟΥΘΗΣΤΕ ΜΑΣ
ΣΤΑ ΜΕΣΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΔΙΚΤΥΩΣΗΣ

